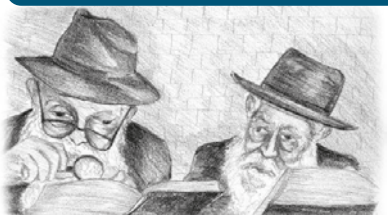
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת בלק ■ ז' תמוז ה'תשפ"ב ■ 06.07.2022 ■ גליון מס' 691

כל מאמץ בענייני תורה ומצוות, אף שהוא חובה בפני עצמו, מרחיב את הצינורות לקבלת ברכות ה' לכל אחד ואחד מבני המשפחה.
הרבי מלובביץ'.

כוחה של אהבת תורה

ישיבת "קול תורה" שבשכונת בית וגן הירושלמית, שוכנת כיום בבניינים מרווחים. היו ימים, בתחילת דרכה של הישיבה, שראשיה ומייסדיה, הגאון רבי יחיאל מיכל שלזינגר זצ"ל והגאון רבי ברוך קונשטט זצ"ל, נאלצו לנהל את ישיבתם בצמצום רב, וכך, כאשר ביום מן הימים עלם חמודות התדפק על דלת הישיבה, מתוך שחשקה נפשו בתורה, השיב לו הרב קונשטט זצ"ל, כי יאות בשמחה וברצון לקבלו לישיבה, אלא, שאזלו ה... מיטות.

הבחור פער את פיו בתימהון, אך ראש הישיבה סיבר את אזניו, כי מצבה הפיננסי של הישיבה בכי-רע, חובותיה נמתחו מעל ומעבר לגבולות שמנהליה יכולים להרשות לעצמם, ולא נותר במשרדי הישיבה כסף, אף לא לרכישת מיטה. "בני היקר. אם חשקה נפשך בתורה, מצא מיטה, הנח אותה בישיבה, והצטרף אלינו לשקוד על דלתות התורה והעבודה", סיים ראש הישיבה.

מספר שעות אחר כך, עשה הבחור את דרכו לצפון הארץ, אל ביתו. סיפר להוריו את המתרחש עמו, וכעבור זמן לא רב, יצא את הבית כשעל גבו "מיטת סוכנות", שהוא קיבל מן השלטונות בעת עלייתו לארץ ישראל. מיטות מסוג זה פיארו את בתיהם של רבים מסבינו. אלו היו מיטות ברזל כבדות, מוצקות וגדולות, שלשבחן אפשר לומר כי מעולם לא נשברו.

בקושי רב תמרן מיודענו את דרכו ברחובות עירו לעבר תחנת ההסעות, ובהגיע האוטובוס העמיס את המיטה על גגו, ובטרם החל הנהג בנסיעה הזדרז הבחור, נכנס לתוך האוטובוס, פתח את חלון הברזל שבגגו, ואחז בידיו את כרעי המיטה.

מן הצפון עד... ירושלים. שעות ארוכות עמד הבחור, שאהבת התורה יקדה בליבו בלא מיצרים, כשידיו מאובנות אל על, אצבעותיו האדימו מן המתכת הלוהטת, כפות ידיו נצרבו בחום השמש, זרועותיו התחככו ללא הרף במסגרת החלון המהבילה, שריריו רעדו ממאמץ, והוא - פניו לירושלים עיר הקודש, ללמוד תורה.

סוף סוף, לאחר שעות ארוכות ומייגעות הופיע האוטובוס בשערי ירושלים ועל גגו המיטה. ברחוב קינג ג'ורג כיבה הנהג את המנוע האומלל, והודיע על סיום הנסיעה. בימים ההם לא היתה תחבורה מסודרת ממרכז העיר לשכונות השונות. בלא אומר ודברים, תפס הבחור את מיטת הסוכנות, העמיסה על גבו, היטיב את אחיזתו במזוודתו, ויצא אל הדרך. הולכים ללמוד תורה.

בערוב היום, נראתה דמות צנומה בפתח ישיבת קול תורה, ועל גבה מיטה ענקית. הוא הגיע אל המנוחה ואל הנחלה.

הרב מ. א. הי"ו מירושלים, ששיגר אלינו מעשה זה, הוסיף וציין, כי ה"בחור עם המיטה", הפך ברבות השנים לתלמיד חכם מופלג, ועדיין הוא מתגורר בקרבת הישיבה שבה למד תורה במסירות.

דומה, כי אף אם אנו חשים שלעשיית מעשים מעין אלו דרושה נחישות, אהבת תורה ויראת שמים בדרגה גבוהה, יש לשאוב לקח ומוסר מאורח חייהם של אותם אנשים רגילים למראה, שאהבת התורה שפיעמה בהם המריצה אותם לפעולות ומעשים מעוררי השתאות.

(מאורות הדף היומי)

■

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

הפעילות האנושית וההשגחה העליונה
ניסיונו של בלעם ללכת לקלל את ישראל למרות עמדתו של הקב"ה...
המשך בעמ' 2

כי רב הוא
כשרואה בלק את עם ישראל בקצה גבולו, הוא חושש מהעם המוגדר...
המשך בעמ' 3

שו"ת קיץ
שכחת פעוטות ברכב (רח"ל)
המשך בעמ' 4

סיפור לשבת
המלכודת שכשלה
לפני כמאה וחמשים שנה, קיבל הגאון רבי שמואל לנדוי נכדו של ה"נודע...
המשך בעמ' 8

שביבים
■ *כך חזרה הפרה לבעליה*
■ *פגישה בבדוד*
■ *"ראוי לו שיבלע באדמה"*
המשך בעמ' 9

השתדלות בלק לקיים זממו
"וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה אשר על הנהר ארץ בני עמו...
המשך בעמ' 11

רבי אברהם בן מוסא
רבי אברהם בן מוסא [היה רב, פייטן, פוסק ומקובל מרוקאי מהמאה ה-18...
המשך בעמ' 11

הפעילות האנושית וההשגחה העליונה

/ הרב יעקב הלוי פילבר

ניסיונו של בלעם ללכת לקלל את ישראל למרות עמדתו של הקב"ה מגלה לנו עד היכן מגיעה כח הבחירה החופשית. בכמה מקומות מודיעה לנו התורה שיש לאדם בחירה חופשית לבחור בטוב או ברע, כמו הכתוב: "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה" או הכתוב [דברים ל-יט]: "החיים והמוות נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך". והבחירה החופשית מטילה על האדם אחריות על מעשיו, ועצת התורה: "ובחרת בחיים". על האפשרות החופשית של האדם לקבוע את חייו אמרו לנו חז"ל במאמרם: "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכים אותו", אמנם מניסוח הדברים משמע שגם אם האדם ריבון על החלטותיו, אין הוא "בעל בית" על חייו, מעליו מרחפת מעורבות של ההשגחה העליונה הבודקת את החלטותיו, אלא שאין היא מכתיבה לאדם את מהלכיו. וגם כאן יש הבדל אם החלטות האדם הן שליליות או חיוביות, כמו שאמרו [ילק"ש משלי תתקל"ה]: "בא ליטמא פותחין לו, בא ליטהר מסייעין אותו". אם ההחלטה היא חיובית לא זו בלבד שאין מפריעים אלא עוד עוזרים לו מן השמים, אם האדם מקבל החלטות שליליות (ליטמא) פותחים לו את הדרך, לא מפריעים לו אבל גם לא מסייעים אותו. כך או כך, בחלק החשוב של החיים עיקר ההחלטה היא של האדם, כמו שאמרו חז"ל [ברכות לג-ב]: "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים", ובמסכת נדה [טז-ב] פירטו את הדבר יותר: שהמלאך שואל את הקב"ה על האדם לפני לידתו: "רבש"ע, טפה זו מה תהא עליה? גיבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני? ואילו רשע או צדיק - לא קאמר, כדר' חנינא; דא"ר חנינא: הכל בידי שמים - חוץ מיראת שמים". וממה שהתורה אומרת לנו "ובחרת בחיים" משמע שיש יכולת לאדם "לברוח מעצמו", להתנכר לצלם האלוקים שבו, ואפילו להיות שפל וחדל אישים. עד כדי כך כוחה של הבחירה.

הכלל הזה שיש לאדם בחירה עד כדי יכולת של התכחשות לזהותו ויעודו אינו בכל מקרה, הוא נכון רק בתחום הפרט, מה שאין כן בכל מה שנוגע לכלל ישראל, שם הבחירה הולכת ומצטמצמת ואת מקומה תופסת ההשגחה העליונה שאינה מאפשרת לנו לברוח מזהותנו ויעודנו היהודיים, ניסיון כזה של בריחה מעצמנו היה בימי הנביא יחזקאל [פרק כ] כשבאו זקני ישראל ואמרו: "נהיה כגויים כמשפחות הארצות", ועל כך אמר להם הנביא: "והעולה על רוחכם היו לא תהיה . . . אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם".

רעיון דומה של אי היכולת של כלל ישראל לברוח מעצמו מסביר הנצי"ב בפירושו לתורה [במדבר כג ט] על פי הפסוק: "הן עם לבדד ישכן ובגויים לא יתחשב". וכך הוא מסביר שם: עם ישראל אינו דומה לכל אומה ולשון ההולכים לגולה ומתבוללים, הם זוכים להערכה ואהבה מצד המגלים אותם יותר מאשר אם היו נפרדים מהם. לא כן עם ישראל, דווקא כשהוא לבדד ואינו מתערב עם הגויים אז הוא ישכון במנוחה וכבוד. אבל כאשר הוא רוצה להיות מעורב בגויים, כי אז לא יתחשב, כי הגויים ידחו אותם. והסיבה לכך שעם ישראל צריך לשרוד, והדבר אפשרי רק כאשר עם ישראל ישמור על יחודו, וזה אפשרי באחד משני הדרכים: או שעם ישראל עצמו ישמור על צורתו הלאומית, "לבדד - ישכון", אך אם חלילה הוא ינסה להיות "בגויים", לטשטש ולבטל את זהותו, כי אז "לא יתחשב", ההשגחה העליונה תאלץ אותנו על ידי שנאת הגויים (אנטישמיות) לחזור אל עצמנו.

אי יכולתו של עם ישראל לברוח מעצמו הוא קיים גם לגבי העלייה לארץ ישראל שאין לנו בחירה חופשית, כמו שהסביר זאת רבי בונם מפשיסחא על פי הכתוב "משכני אחריך נרוצה", שיש שני דרכים בקנין "משיכה" כמו שמובא במסכת קידושין [כב-ב]: האחד, קורא לה והיא באה, או שהכישה במקל ורצתה לפניו. הוא מדמה זאת לעניין קריאתו של הקב"ה אלינו שנעלה לארץ ישראל, שגם כאן הדבר ייעשה בשתי אפשרויות: האחת שהוא קורא לנו לעלות לארץ, ואנו באים, ואז נבוא לארץ בדרך הקלה, אך אם נתעקש להישאר בגולה, תאלץ ההשגחה העליונה להביא אותנו לארץ ישראל על ידי הכשה במקל, ואז נבוא לארץ בדרך הקשה. ואנו מבקשים מבורא עולם: משכני אחריך, שנבוא לארץ על ידי קריאתך.

האפשרות הכפולה הזאת של פעילות האדם עם מעורבות ההשגחה העליונה מלווה אותנו גם בתקופתנו מאז שבנו לארץ ישראל, מפעם לפעם אנו מנסים לברוח מייעודנו אם מתוך חולשת רוח, אם מתוך רפיון ידיים, והמציאות מאלצת אותנו לחזור אל עצמנו. דוגמא לכך היא "מלחמת ששת הימים", שאת המלחמה הזאת לא רצינו ובקשנו ממלך ירדן שיחדל מהמלחמה והיא נכפתה עלינו, ולאחריה כשחזרנו לשטחים נרחבים מנחלת אבותינו, כבר מהיום הראשון עד היום נעשה ניסיון בלתי פוסק, גם מהקהילה הבינלאומית וגם מחלקים מהחברה הישראלית, להסיג אותנו משטחים אלו, ובכל פעם כשהמזימה הזו כמעט עומדת להתממש, פתאום מתרחש אירוע בלתי צפוי ההופך את הקערה על פיה ואנו נשארים באותה עמדה שרצינו לברוח ממנה. ואפילו מאותם שטחים שיצאנו מהם יציאה חד צדדית, גם שם אנו מוצאים את עצמנו חוזרים בעל כורחנו למקומות שהשלינו את עצמנו שאפשר לברוח מהם. אלא שהתהליך הזה חולל תמורה בתובנה של חלקים בחברה הישראלית, במובן זה עשתה לנו ההשגחה העליונה "בית ספר", אלא שאנו לומדים בדרך הקשה את האמת המציאותית שאנו שרויים בה.

כי רב הוא

/ הרב איתמר הרשקו

לע"נ אמי מורתי רות ב"ר חיים יהודה הריני כפרת משכבה

כשרואה בלק את עם ישראל בקצה גבולו, הוא חושש מהעם המוגדר 'עם רב'. ובמיוחד לאחר מלחמות סיחון ועוג, בה נראה לעין כל גבורתם של ישראל וכוחם שבחרב המלחמה. דבר זה שייך לעשיו[1], אחי יעקב. ועל כך התפלא בלק, כיצד חמסו בני יעקב את כוחו של עשיו.

מכיוון שרבקה הייתה 'אם יעקב ועשיו'[2] - שולח בלק אל בלעם הגר בארץ בה גדלה משפחת אברהם[3], כדי להבין מהו סוד כוחו של העם הזה[4]. ובמיוחד שכל ירידתנו למצרים, הייתה בעזיבתו של עשיו את יעקב אחיו[5]. ולכאורה לא לנו ניתן כח החרב, כי אם לעשיו.

אך כעת לאחר כיבוש כל עבר הירדן המזרחי, בתוך כמה חודשים בלבד - בין פטירת אהרון בר"ח אב ועד א' בשבט[6]. יראים עמון ומואב מפני הבאות, והם משלימים עם אומת מדיין על מנת להילחם בישראל[7]. ויחדיו הם הולכים לשכור את בלעם, שיבוא לקלל את ישראל.

אף בלעם לא ידע את פשר כוחם של ישראל, ולכן ניסה לקללם בכל שם וכינוי שיש לישראל[8]. ומכיוון שלא כעס הקב"ה בכל אותם הימים, לא עלה בידו לפגוע בהם. עד אשר הוא נתן עצה להחטיא את 'כל עדת בני ישראל'[9], בבנות מואב[10]. ובכך לפגוע בכוחו של יעקב, שיש לו 'כל'[11]' ובמיוחד בבנותיו[12].

מכיוון שניסה בלעם לקחת את מה ששייך לישראל - כח הפה וכח הקדושה. השיבו לו ישראל כנגדו, כשהרגו אותו בכוח שניתן לעשיו - בחרב[13].

ודווקא לאחר כל זאת, הוכשרו ישראל להיכנס סוף כל סוף לארץ ישראל. שכעת מתקיימת בהם ברכתו של יצחק אביהם - 'הקול קול יעקב', יחד עם 'הידים ידי עשיו'. וכך יוכלו לשוב אל ארץ אבותם, בשני הכוחות גם יחד. כשיחשבו ישראל כ'עם רב', חלף מי שמחשיב עצמו ככזה בעיני עצמו[14].

ואז יאיר ויבהיק מול כל יושבי תבל, גודל קדושתם וייחוסם של כל בני ישראל. כשחותם הקב"ה את שמו עלינו[15] - ויקרא שמו אל אלוקי ישראל[16].

1 - **יש לי כל** כל ספוקי ועשו דבר בל' גאוה יש לי רב יותר ויותר מכדי צרכי - רש"י בראשית לג, יא
2 - בראשית כח, ה
3 - ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם נהרים לקללך- דברים כג, ה
4 - ומה ראה מואב ליטול עצה ממדין כיון שראו את ישראל נוצחים שלא כמנהג העולם אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל נשאל מהם מה מדתו אמרו לו אין כחו אלא בפיו אמרו אף אנו נבא עליהם באדם שכחו בפיו - רש"י במדבר כב, ד
5 - מדרש אגדה (ב"ר פב יג) מפני יעקב אחיו מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק אמר אלך לי מכאן אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר ומפני הבושה שמכר בכורתו - רש"י בראשית לו, ז
6 - ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד לחדש דבר משה אל בני ישראל... אחרי הכתו את סיחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך הבשן אשר יושב בעשתרת באדרעי - דברים א, ג- ד
7 - **אל זקני מדין** והלא מעולם היו שונאים זה את זה שנאמר (בראשית לו) המכה את מדין בשדה מואב שבאו מדין על מואב למלחמה אלא מיראתן של ישראל עשו שלום ביניהם - רש"י במדבר כב, ד
8 - **ארה לי יעקב ולכה זעמה ישראל** בשני שמותיהם א"ל לקללם שמא אחד מהם אינו מובהק - שם כג, ז
9 - ולעיני כל עדת בני ישראל - במדבר כה, ו
10 - בלעם הלך שם ליטול שכר עשרים וארבעה אלף שהפיל מישראל בעצתו (ספרי) - רש"י שם לא, ח
11 - **יש לי כל** כל ספוקי - רש"י בראשית לג, יא
12 - ה' ברך את אברהם בכל' (בראשית כד, א), מאי 'בכל', רבי מאיר אומר שלא היתה לו בת, רבי יהודה אומר שהיתה לו בת, אחרים אומרים בת היתה לו לאברהם ו'בכל' שמה - בבא בתרא, טז:
13 - **בחרב** הוא בא על ישראל והחליף אומנתו באומנותם שאין נושעים אלא בפיהם ע"י תפלה ובקשה ובא הוא ותפש אומנותם לקללם בפיו אף הם באו עליו והחליפו אומנותם באומנות האומות שבאין בחרב שנא' (בראשית כז) ועל חרבך תחיה - רש"י במדבר לא, ח
14 - **עם רב ממך** בעיניך הוא רב אבל בעיני אינו רב - רש"י דברים כ, א
15 - **משפחת החנכי** לפי שהיו האומות מבזין אותם ואומרים מה אלו מתייחסין על שבטיהם סבורין הם שלא שלטו המצריים באמותיהם אם בגופם היו מושלים קל וחומר בנשותיהם, לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם. וזהו הוא שמפורש ע"י דוד (תהלים קכב) שבטי יה עדות לישראל השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם. לפיכך בכולם כתיב החנכי הפלואי אבל בימנה לא הוצרך לומר משפחת הימני לפי שהשם קבוע בו יו"ד בראש וה"א בסוף - רש"י במדבר כו, ה
16 - **ויקרא לו אל אלהי ישראל** לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל אלא על שם שהיה הקדוש ברוך הוא עמו והצילו קרא שם המזבח על שם הנס להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת השם כלומר מי שהוא אל הוא הקב"ה הוא לאלהים לי ששמי ישראל וכן מצינו במשה (שמות יז) ויקרא שמו ה' נסי לא שהמזבח קרוי ה' אלא על שם הנס קרא שם המזבח להזכיר שבחו של הקב"ה ה' הוא נסי ורבותינו דרשו שהקב"ה קראו ליעקב אל (מגילה יח) ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע מתחלקים לכמה טעמים ואני ליישב פשוטו של מקרא באתי - רש"י בראשית לג, כ

שו"ת קיץ

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

שכחת פעוטות ברכב (רח"ל)

מתוך שו"ת 'בסוד שיח' חלק ב' שעומד לצאת אי"ה בקרוב.
להנצחות ניתן לפנות לרב שבתי יגל בכתובת דוא"ל: shyogel@gmail.com

לכבוד הרב ..... שבתי יגל שליט"א

א) אדם שהולך ברחוב ביום חם ורואה תינוק סגור ברכב כבוי, ואין שם מזגן. האם מותר לו לנפץ החלון, כדי להוציא התינוק משם שלא יבוא חס ושלום לסכנה של התייבשות מהחום הכבד והעצום ששורה ברכב סגור, וכבר קרו לצערנו הרבה אסונות רחמנא ליצלן?

ב) ואם ניפץ החלון, ואחרי כמה דקות בא בעל הרכב וטוען לו שצריך לשלם לו על החלון, הצדק עם מי? והטעם?

בברכת כהנים באהבה

כעתירת גמליאל הכהן רבינוביץ

מח"ס 'גם אני אודך' ו'פרדס יוסף החדש' על המועדים.

לכבוד הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס 'גם אני אודך' ועוד ספרים חשובים.

הנה באשר לשאלתו הראשונה, האם מותר לו לנפץ את שמשת החלון - הנה אם יש ספק קל של פיקוח נפש - בוודאי שמותר לו לנפץ את החלון, ולא רק שמותר אלא חובה וצריך לעשות כן, הרי בפיקוח נפש עסקינן, ואם לא יעשה כן יעבור על מה שכתבה התורה 'לא תעמוד על דם רעך'[א], וכל הנידון הוא האם יהיה חייב בתשלומים על הנזק שעשה.

ובאשר לשאלתו השנייה, אם בא בעל הרכב ותובע תשלומים על הנזק שנגרם לרכב, הנה שאלה מוזרה היא, שהרי בדרך כלל התינוק הנמצא ברכב הוא בנו של בעל הרכב, ומאוד תמוה שבעל הרכב שהוא גם אבי התינוק יתבע את מי שהציל את בנו התינוק - לשלם על שמשת החלון...

אמנם מכל מקום אם אכן הדבר כן ובעל הרכב תובע את תשלום הנזק, והולך הוא במידת הדין ויקוב הדין את ההר, צריכים אנו לדון האם יש צדק בתביעתו על פי דין תורה, וכן פעמים שאין קשר בין בעל הרכב לתינוק הנמצא בו, ובעל הרכב - על אף שמחתו שהתינוק ניצל - מכל מקום פונה הוא אל שובר השמשה ותובע אותו לפצות אותו על הנזק.

והנה מבואר בהלכה שאף על פי שמותר לאדם להציל את עצמו בממון חברו, מכל מקום צריך לעשות כן רק על דעת לשלם[ב], אך בנידון דידן אין התינוק מציל את עצמו (ובלאו הכי אין התינוק בר תשלומים) אלא אדם א' מציל את אדם ב' (התינוק) בממון של אדם ג' (בעל הרכב) ויש לברר מהי ההלכה במצב הזה.

עוד יש לדעת שאף על פי שצריך אדם להוציא הוצאות כדי להציל את חברו מסכנה, מכל מקום אם יש לו לניצול ממון כדי לכסות הוצאות אלו צריך הוא להחזיר למציל את העלות של ההוצאות הללו[ג], אולם בנידון דידן כאמור אין זה שייך כלל שהניצול ישלם הוצאות אלו מאחר והתינוק הוא לא בר תשלומים.

והנה ההלכה במקרה כזה היא שהמציל ששבר את שמשת החלון כדי להציל את התינוק פטור מלשלם על נזק זה, מחמת ג' טעמים:

תקנת חכמים לפטור את מי שמתעסק בהצלת נפשות מתביעות נזיקין

א. מבואר בגמרא במסכת סנהדרין[ד] וכן נפסק להלכה בשו"ע[ה] שמי שעוסק בהצלת נפשות ותוך כדי ההצלה ועבור ההצלה הוצרך להזיק ממון אחרים, פטור מלשלם על נזקים אלו, ולא מן הדין, אלא מצד תקנת חכמים שאם לא כן ימנעו בני אדם מלהציל אחרים ויאמרו מה לי ולצרה זו (אך מציל עצמו בממון חברו חייב לשלם כי תקנה זו לא שייכת לגביו שאין חשש שאדם ימנע מלהציל את עצמו).

ואם כן לא נוכל לחייב את המציל שניפץ את שמשת הרכב לשלם על השמשה, מאחר ויש תקנת חכמים מיוחדת לפטור את המציל מהנזקים[ו].

מקרה שמותר להזיק / לפנים משורת הדין

ב. ובר מן דין, נראה שגם בלי תקנת חכמים זו יש לפטור את המציל מלשלם את עלות השמשה המנופצת, שהרי מבואר בהלכה שאף שאסור לגזול על מנת לשלם (אלא אם כן במקום פיקוח נפש) מכל מקום פעמים שמותר לעשות כן, והוא באופן שמתכוון לשלם דבר יפה ממה שגזל, והתשלום בעין, ומזכה אותו לבעלים על ידי אחר, שאז אנו אומרים 'זכין לאדם שלא בפניו'[ז].

ואם כן רואים אנו שבמקרה והגזלה היא בגדר 'זכות' עבור הנגזל - הגזלה היא מותרת, ונראה לעניות דעתי לומר שכל התנאים הנ"ל (תשלום בעין, תשלום יפה יותר, ומזכה אותם על ידי אחר) הם רק סימנים לכך שבסופו של דבר הגזלה היא זכות עבור הנגזל, אך במקרה אחר שיש לנו אומדנא דמוכח שהגזלה היא זכות עבור הנגזל, הגזלה תהיה מותרת גם ללא התנאים הנ"ל, ולכן בנידון דידן שעל ידי הנזק של השמשה, הוא מציל את התינוק שנשכח ברכב, אזי לא מיבעיא שאם בעל הרכב הוא אבי התינוק שהוא זכות גדולה עבור האבא, שבנו יקירו מחמד עינו יינצל ממות נוראי בייסורים, ובמקום ללוות אותו לדרכו האחרונה רח"ל, יזכה לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים, וכמו כן ניצל הוא מייסורי מצפון וחיבוטי נפש אשר היו מלווים אותו כל ימי חייו, ובוודאי שהגזלה הזו היא זכות עבורו ומותרת גם בלי התשלום (ו'משלם' לו בחייו של בנו) אלא גם אם בעל הרכב הוא לא אבי התינוק (כגון ברכב הסעות) גם כאן ברור שהיא זכות גדולה עבור בעל הרכב שיצילו את התינוק שנשכח ברכב גם במחיר שבירת החלון, ולהציל את בעל הרכב מייסורי מצפון וחיבוטי נפש.

ואף אם על פי שורת הדין אין זה נכון (דשמא רק גזלה **על מנת לשלם** מותרת במקום שזה זכות עבור הנגזל, אבל גזלה שלא על מנת לשלם אינה מותרת גם אם היא זכות גדולה עבור הנגזל) מכל מקום בוודאי שצריך הדיין לשכנע את בעל הרכב ללכת לפנים משורת הדין, ובמקום לתבוע את המציל, יודה לו מעומק הלב על שהציל אותו משברון לב, ולא חרבה ירושלם אלא שהעמידו דיניהם על דין תורה ולא עבדו לפנים משורת הדין[ח].

וכל זה כאמור אף לולי תקנת חכמים המיוחדת דלעיל.

(אמנם כאשר מדובר שבעל הרכב הוא לא אבי התינוק והוא גם לא אחראי לשכחתו של התינוק ברכב - אין סברא זו שייכת).

אין פעולה זו מוגדרת כלל כ'נזק'

ג. עוד יש לומר בזה סברא נוספת והיא העיקרית שהנה נזק כגון זה שנועד כדי להציל נפשות אינו נחשב נזק כלל ועיקר, אלא נחשב כמעשה מצווה והצלה, ולכן אינו חייב לשלם על מעשה כזה שאינו מוגדר נזק כלל[ט].

וכן ראיתי בספר משפטי התורה[י] נידון על ראובן שנגעל בביתו של שמעון אשר נסע עם משפחתו ליומיים מחוץ לעיר, וראובן הזעיק את השכנים והם פרצו את דלת הכניסה כדי להוציאו, ופסק שם שהשכנים פטורים מלשלם לשמעון על הדלת שניזוקה, כי השכנים נחשבים לשליחים של ראובן או של בית דין - לדבר מצווה - מצוות השבת גופו של ראובן - ואין להם שם מזיק בשבירת הדלת, כי כך התורה צוותה עליהם לעשות, ולכן אין כל סיבה לחייבם ממון (ועיין עוד יתר ביאור בהערה[יא]), אך ביחס למי שכלוא בבית אם הוא עצמו פרץ את הדלת, יש לפעולה זו שם 'מזיק', אלא שמותר לו להזיק אם יעשה זאת על דעת לשלם.

אלא שאם כנים הדברים יש לעיין מדוע נצרכים אנו לתקנת חכמים לפטור את מי שהזיק תוך כדי הצלת נפשות, וכגון רודף שרדף אחר 'רודף' כדי להציל את הנרדף, ובמהלך מרוצתו שבר כלים, יש לפטור אותו משום שאין זה נזק כלל ועיקר, ולא רק משום תקנת חכמים?

ותשובה לשאלה זו מצאתי זו במה שכתב הרב ישראל מאיר וויל שליט"א ביחס לנידון דידן לאחר שכתב את תקנת החכמים דלעיל הפוטרת את מי שעוסק בהצלת נפשות מתביעת נזיקין:

> 'אמנם, נראה לענ"ד שאין הנידון דומה לראיה, כי שם מדובר באופן שהנזק אינו שייך בעצם להצלה אלא במקרה בדרך ריצתו להציל שבר את הכלים, אבל כאן הרי השבירה היא גופא מעשה ההצלה ואם כן הפטור הוא משום שהמעשה אינו מוגדר מעשה נזק אלא מעשה הצלה.
>
> והדבר דומה למנותח שיבקש מהרופא פיצוי על מה שחתך בגופו ופצע אותו שפשוט שדבריו מופרכים, משום שהניתוח אינו פציעה בדרך להצלה אלא חלק ממעשה ההצלה גופא, ובשו"ע יו"ד של"ו, א' לגבי רופא ששגג והרג נפש גולה מיירי באופן שטעה במעשה אבל עצם מעשה ההצלה פשוט שלא שייך לחייבו שהרי עשה כהוגן'.

והנה על אף שיש להעיר שהראיה מהמנותח והרופא אינה מוכרחת, שהרי מנותח אשר מבקש מרופא לנתח אותו, אינו יכול לתבוע אותו אחר כך על הפציעה, מאחר ונחשב כאומר 'קרע כסותי והפטר'[יב], ואף אם מדובר שהרופא ניתח את המטופל ללא הסכמה מפורשת של המנותח (כגון בניתוח חירום וכדו') מכל מקום גם בזה אין יכול המנותח לתבוע את רופא, מהאחר והרופא הציל את חייו, וכאמור לעיל אם המציל הוציא הוצאות כדי להציל את הניצל, צריך הניצל להחזיר הוצאות אלו למציל, ולכן גם אם הרופא חייב בהוצאות אלו של עשיית הפצע, צריך הניצל להחזיר לו הוצאות אלו, וממילא לא מתחילה כאן כלל 'תביעה', אך על כל פנים עצם הסברא היא נכונה ומתיישבת על הלב, וכן החילוק בין נזק שהוא פעולה ישירה להצלה, לבין נזק שאינו שייך בעצם להצלה"[יג].

וזאת תורת העולה: מותר ומצווה וחובה וצריך לנפץ את שמשת הרכב כדי להציל תינוק שנשכח ברכב, ואף פטור הוא מלשלם את עלות הנזק, ושכרו מרובה מן השמיים שהציל נפש בישראל.

והנה לאחר המענה הברור על השאלות הנ"ל,
אמרתי להוסיף ולעיין לאור כל המקורות הנ"ל
איך כל פרטי ההלכות והסברות והתקנות מסתדרות אחת
עם השנייה, וזאת על ידי שלוש שאלות.

שאלה ראשונה

אם אכן יש תקנת חכמים לפטור את הנזקים שנעשים על ידי מי שמתעסק בהצלת נפשות, מדוע אם כן מבואר בהלכה שחייב כל אדם לשכור אחרים ולשלם להם כדי להציל נפשות, ומדוע שלא נפטור את המציל מלשלם הוצאות אלו עקב תקנת חכמים שלא יבואו בני אדם להימנע מלהציל? ולמשל אם המציל היה צריך לשכור שירותי אמבולנס לצורך ההצלה, מדוע שלא נפטור אותו מלשלם מדין תקנת חכמים הנ"ל?

ולזאת יש לומר שאילו חכמים היו מתקנים כן, אז אדרבה זה היה גורם שימנעו מלהציל, שכל פועל וכל מי שנשכר לצורך הצלה, יידע שבסופו של דבר לא יקבל את כספו ויתרשל בדבר.

וכמו כן אין לומר שכשם שכתבתי לעיל שלא יתחייב המציל בנזק ישיר שפעל את ההצלה ולא רק משום תקנת חכמים אלא משום שאין מחייב כלל, אם כן הוא הדין שלא יתחייב לשלם לפועלים ששכר כדי להציל נפשות, כי אין זו אלא הצלה?

זה אינו, והדברים פשוטים שרק במקרה שההוצאה המחייבת אותו היא מדין 'נזק' ולא משום דין אחר (כגון, הלוואה, שכירות פועלים וכדו') אזי אנו אומרים את הסברא דלעיל, שמאחר ואין זה מוגדר כנזק אין היאך לחייב אותו, אך כאשר הסעיף המחייב אותו הוא מדין אחר וכגון מדין 'שכירות פועלים', חייב לשלם תשלום זה, אף על פי שהוא נעשה לצורך הצלת נפשות מכל מקום הרי שכר פועלים וחייב לשלם את שכרם, ואטו נאמר שמי לקח הלוואה כדי לקנות לחברו החולה תרופות מצילות חיים, לא יהיה חייב להחזיר הלוואה זו?!"[יד].

שאלה שנייה

אם אכן הניצל חייב להחזיר למציל את הוצאותיו אם כן מדוע רודף (במובן החיובי של המילה) ששיבר כלים במרוצתו כדי להציל את הנרדף - שמבואר בהלכה שפטור מלשלם נזקים אלו משום תקנת חכמים - מדוע לא מצינו שעל כל פנים המציל יתחייב להחזיר לניזוקים את שווי הנזקים?

ויש ליישב על פי מה שנכתב לעיל שמאחר שנזקים אלו לא נעשו כצורך ישיר להצלת הנרדף, אין הם נחשבים כהוצאות שהמציל חייב להחזירם, אך באמת נזקים שנעשו ממש עבור ההצלה (כגון

שקרע בגד כדי לעשות ממנו חוסם עורקים מאולתר) יצטרך המציל להחזיר הוצאות אלו, שלגביו זהו אכן נחשב כ'נזק' (מה שאין כן עבור המציל עצמו אין זה נחשב נזק אלא הצלה).

שאלה שלישית

אם אכן נכונה הסברא שפעולת הצלה הכרוכה בנזק אינה נחשבת 'נזק' אלא 'הצלה', אם כן מדוע הנרדף ששיבר כלים של רודף פטור משום שלא יהא ממונו חמור מגופו, תיפוק ליה משום שאין כאן נזק אלא הצלה? וצריך לומר שלגביו אין אנו אומרים סברא זו, וזה מוגדר כנזק ובעיקרון היה חייב כדין מציל עצמו בממון חברו, ולא פטור אלא משום שלא יהא ממונו של רודף חומר יותר מגופו.

וכאשר מדובר בנזק שלא פעל באופן ישיר את ההצלה (כגון שבמנוסתו שיבר כלים) אזי בלאו הכי לא קשה שכפי שהתבאר לעיל כזה סוג נזק כן נחשב נזק, ואילולי הסברא שלא יהא ממונו חמור מגופו היה באמת חייב לשלם נזקים אלו כדין מציל עצמו ממון חברו.

לשאלת התשובה והכפרה

והנה לאחר בירור כל הנ"ל בעניין חובת ההצלה ופטור התשלומים, ראיתי לנכון לברר כאן נושא נוסף, והוא האם אותו אחד שקרה לו המקרה הנורא הזה, ושכח את התינוק ברכב, האם הוא חייב לעשות תשובה על כך שבמו ידיו פעל את מותו של התינוק רח"ל, ונושא זה הוא כאוב ועדין עד למאוד, ויש ליזהר מאוד בתשובת שאלה זו.

והנה מי שקרה לו כדבר הנורא הזה, שהשאיר את התינוק בתוך רכב סגור בזמן שהשמש קופחת, הרי זה בגדר 'כפתו בחמה' המבואר בגמרא במסכת סנהדרין[סו] שהרי זה נחשב מעשה רציחה ממש (ולא רק 'גרמא') אולם מאחר ובזמן שסגר את הדלת כלל לא ידע מקיומו של התינוק שהרי שכח שהוא נמצא ברכב, הרי שמעשה זה (כפתו בחמה) נעשה כמתעסק גמור, ומתעסק פטור, אלא שיש לברר האם יש כאן פשיעה בעצם זה ששכח את התינוק ברכב, ואם כן אינו יכול לפטור את עצמו בטענת 'מתעסק', שיש עליו טענה על עצם זה ששכח מקיומו של התינוק[סז].

שכחה מוגדרת כמזיד, שוגג או אונס?

והנה מצינו בכמה תחומים שונים בהלכה, הן בדיני ממונות, והן בדיני אורח חיים ויורה דעה, שדנו בשאלה זו האם 'שכחה' מוגדרת כפשיעה, שגגה או אונס.

בדיני ממונות מצינו לכאורה סתירה בין ב' נידונים שונים, לגבי שומר ששכח היכן הניח את הפיקדון אנו נוקטים ששכחה זו נחשבת פשיעה, ולכן אף אם הוא שומר חינם חייב[ז], ואילו לגבי מי שהייתה אבן בחיקו ושכח מקיומה וכאשר קם ממקום מושבו נשמטה האבן ממנו ופגעה באדם אחר וניזוק ממנה, אנו נוקטים שאף שחייב לשלם תשלומי נזק, זה משום שאדם מועד לעולם בין מזיד ובין שוגג ובין אונס, אבל לעניין שאר תשלומי ד' דברים (צער ריפוי שבת ובושת) הוא פטור משום ששכחה זו דומה לאונס[ח].

וביישוב הדברים נראה ששומר שמקבל על עצמו שמירה מוטל עליו לזכור היכן הניח את הפיקדון, ולכן אם אינו זוכר הרי זו פשיעה, אבל דבר שלא מוטל על האדם בהכרח לזכור, כמו האבן שבחיקו, שאינו יכול לעלות על דעתו שאבן זה תזיק, לכן השכחה אינה נחשבת כפשיעה אלא דומה לאונס[ט].

וכבר אמרו חז"ל 'כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה'[י], ולכן דבר שאמור האדם לזכור, וכמו שומר שמקבל אחריות על החפץ, אם אינו זוכרו, כנראה לא מספיק ייחס לכך חשיבות, ועצם זה שלא ייחס לכך מספיק חשיבות - נחשב כפשיעה, אבל דבר שאינו מוטל על האדם לזכרו, אין השכחה נחשבת כפשיעה, מאחר ושכחת דבר כזה מצויה היא ואינה כל כך בידי האדם.

שכחה לעניין תפילת תשלומין

והנה הראשונים[יא] למדו מסוגיית 'אבן בחיקו' לעניין מי ששכח להתפלל תפילה אחת, שיכול להשלימה בזמן התפילה הבאה, ולהתפלל 'תפילת תשלומין', ואף על פי שאין תשלומין למי שלא התפלל במזיד, מכל מקום השכחה נחשבת כאונס, ולפי ההסבר הנ"ל לכאורה אינו מובן שהרי מוטל על האדם לזכור להתפלל וזוהי חובתו בעולמו, ואם שכח מלהתפלל כנראה שלא ייחס לכך מספיק חשיבות, ואם כן מדוע אין שכחה זו נחשבת כפשיעה?

ויש לתרץ בשני דרכים:

א: באשר לתפילת תשלומים אף אם שכחה זו נחשבת לפשיעה, מכל מקום סוף סוף לא ביטל את התפילה בשאט נפש ובמזיד, ובנידון תפילת תשלומין הכל תלוי ב'שאט נפש', וכל שלא ביטל בשאט נפש יש לו תשלומים[יב].

ב: פעמים שאדם שוכח גם דברים המוטלים עליו לזכור, ולא משום שלא ייחס לכך חשיבות, אלא משום שהשכחה היא מקרה העלול לקרות גם כאשר מייחסים לכך חשיבות נאותה.

שכחה לעניין עירובי תבשילין

וניתן להביא ראיה לכך מהלכות עירובי תבשילין ששם נפסק להלכה[יג] שמי ששכח או נאנס מלערב עירוב תבשילין בערב יום טוב הסמוך לשבת, יכול לסמוך על עירובו של גדול העיר (אך מי שלא עירב במזיד אינו רשאי לסמוך על כך) והנה המגן אברהם שם[יד] מביא מהמהרש"ל שאם שכח מחמת עצלותו שלא היה ירא וחרד על דבר ה' נקרא פושע, ואם כן מדוע מי ששכח לערב עירוב תבשילין יוכל לסמוך עירובו של גדול הדור?

ותירץ המגן אברהם שצריך לומר שיש שני סוגים של שכחה, יש שכחה שנובעת מעצלות והיא דומה לפשיעה, ויש שכחה שאין לה סיבה, והיא דומה לאונס.

ומעתה בנידון דידן כאשר אדם שוכח את תינוקו ברכב, היאך נגדיר שכחה זו כאונס או כפשיעה?

וקודם שאענה על כך אכתוב מה שקראתי על אחד המקרים אשר התרחשו לאחרונה רח"ל שהתינוק נפטר לאחר שהייה של כמה שעות ברכב, שמי ששכח את התינוק ברכב היה מן המעוררים בנושא זה, והיה הרבה פעמים שב ומזכיר בכל מיני במות ומעגלים לא לשכוח את הילדים ברכב, ואף עשה לעצמו תזכורות בנייד לעניין זה, אך למרבה הצער באותו יום הוא בעצמו שהיה מהמעוררים לדבר זה, שכח את תינוקו ברכב, ונזכר בו רק לאחר שהנייד הזכיר לו, אך למרבה הצער - היה זה כבר מאוחר מדי...

האם ניתן להגדיר שכחה זו כפשיעה? הרי התינוק הוא הדבר היקר ביותר להורים, ויודעים הם טוב מאוד מה עלול להתרחש אילו ישכחו אותו ברכב, ובכל פעם כאשר שומעים מקרה שכזה לב מי לא יחרד ולא ישים על לבו לשמור על ילדיו, ועם כל זה אנחנו

חוזרים ושומעים על מקרים כגון אלו רח"ל שקרו אצל ההורים האחראיים ביותר, ואין מנוס מלומר ששכחה זו פעמים והיא בלתי נשלטת...והרי היא כאונס.

ואין אני מתכוון לומר שכך הדבר בכל המקרים, אלא שכל מקרה לגופו, וייתכן שבחלק מהמקרים אכן ניתן להגיע למסקנה ששכחה זו נחשבת כאונס.

אונס כעין אבדה או אונס כעין גניבה

אמנם נראה שאע"פ שפעמים יש להגדיר שכחה זאת כאונס, מכל מקום מצינו בראשונים[כה] שיש שני סוגים של אונס, יש אונס כעין גניבה, ויש אונס כעין אבדה, שבעוד שבאונס כעין אבדה (שהוא חמור יותר) אין בזה מחלוקת שאדם המזיק חייב, מכל מקום באונס כעין גניבה, נחלקו בזה הראשונים האם אדם המזיק חייב, ודעת הרמ"א[כו] שאדם המזיק פטור מתשלומי נזק באונס כגון זה אף שיש ריבוי מיוחד שאדם מועד לעולם.

ואחר שראינו שאדם ששכח אודות האבן שבחיקו וקם ממקומו, והאבן נפלה והזיקה, אזי הדין הוא שהוא חייב בתשלומי נזק, ופטור מד' דברים, מבואר מזה, שגם שכחה כעין זו, מוגדרת כשכחה כעין אבדה, שאם לא כן (והוא אונס גמור כעין גניבה) היינו פוטרים אותו גם מתשלומי נזק (על כל פנים לדעת הרמ"א) ולא רק מד' דברים, ומוכרח שאונס זה הוא לא אונס גמור אלא אונס כעין גניבה.

ואם אדם המזיק חייב על אונס כגון זה, בוודאי יש לומר שגם לגבי הרג הנעשה בידיים (כפתו בחמה) מתוך אונס זה, אינו פטור לגמרי, ואף שאינו פשיעה גמורה, מכל מקום גם אונס גמור אינו נחשב, והוי כ'שוגג' וצריך תשובה וכפרה.

ומעתה מדויק לשון רש"י שכתב על סוגיא זו של שכח אבן בחיקו וז"ל 'הויא שכחה שוגג ולא פשיעה', הרי שדייק לכתוב שאע"פ שהשכחה אינה פשיעה מכל מקום היא בגדר 'שוגג' ולא בגדר 'אונס'[כז].

ובאמת כתוב להדיא במקור הדברים בגמרא שם (הייתה לו אבן בחיקו ושכחה) שאם האבן הרגה, יהיה חייב בגלות, הרי שזה נחשב שגגה, וצריך כפרה.

אמנם לבי אומר לי שבנידון דידן לאור מה שכתבתי לעיל, פעמים שבחלק מן המקרים ניתן לומר שהשכחה היא בגדר אונס גמור, ואינה נשלטת[כח], ועדיין צריך עיון בהגדרת הדברים ועיין עוד בהערה[כט].

אמנם אם מדובר ברכב הסעות, שיש נוהלי עבודה לכל נהג לערוך סיור ברחבי רכב ההסעות לאחר סיום המסלול לוודא שלא נשכח אף אחד ברכב, והנהג לא עשה זאת, ומשכך נשכח התינוק ברכב - נחשב הדבר כפשיעה אחר שלא מילא אחר הנהלים והרי הוא גם מקבל שכר על עבודתו.

והקב"ה יאמר לצרותינו די ויחיש לגאלנו במהרה בימינו אמן!

א - עיין שו"ע סימן תכ"ו סעיף א' וראה שם שחייב להוציא הוצאות על כך. ועיין לקמן הערה ב'.

ב - שו"ע חו"מ סימן שנ"ט סעיף ד', ומקור הלכה זו בסוגיית הגמ' בסמכת בבא קמא דף ס' עמוד ב' שאלת דוד המלך לסנהדרין, ועיין שם בתוס' ד"ה 'מהו להציל עצמו' שפירשו את שאלתו של דוד המלך האם חייב לשלם מי שהציל עצמו בממון חברו, אך עצם העניין שיוכל להציל עצמו בממון חברו זה היה פשוט שמותר, וכן הוא בראב"ש שם, אולם רש"י בדף ס"א עמוד א' ד"ה 'דעבד לשם שמים' פירש לכאורה שהשאלה היא על עצם ההצלה האם היא מותרת, וכאילו איסור גזל אינו נדחה מפני פיקוח נפש, ורבים האריכו בביאור שיטת רש"י, עיין בשו"ת בנין ציון סימנים קס"ז - ק"ע, ועכ"פ להלכה נפסק בשו"ע חו"מ סימן שנ"ט סעיף ד' כשיטת התוס' והרא"ש (עיין שם בסמ"ע ס"ק י') שמותר לגזול במקום של פיקוח נפש אלא שצריך לגזול על דעת לשלם.

ג - עיין בראב"ש למסכת סנהדרין ריש פרק ח', ועיין בשו"ע חו"מ סימן תכ"ו, ובסמ"ע שם ס"ק א', ובש"ך ס"ק א'.

ד - דף ע"ד א' באשר לרודף שרודף אחר 'רודף' ושבר כלים במהלך רדיפתו.

ה - חו"מ סימן ש"פ סעיף ג'.

ו - והנה היה מקום לומר שרק בכה"ג שהמציל מזיק ללא כוונה ורק מחמת שעסוק ברדיפה אחר הרודף לא שם לב ושיבר כלים, אבל בנד"ד שבמחשבה תחילה ניפץ את שמשת הרכב מי ייחר לך שגם בכה"ג פטור מלשלם? אולם זה אינו, שהנה בסימן שע"ח סעיף ח' מבואר שמי שרץ בערב שבת בין השמשות, והזיק תוך כדי ריצתו, פטור מלשלם (מצד שורת הדין ולא משום תקנת חכמים) מפני שרץ ברשות, וא"כ מדוע בסימן ש"פ (רודף אחר רודף) אנו פוטרים אותו רק משום תקנת חכמים? תיפוק ליה משום שרץ ברשות, וכי הצורך להציל נפשות גרע מריצה לקבלת שבת קודש? וע"כ צריך לומר ששם הפטור מן הדין הוא באופן שהזיק ללא כוונה תחילה, והתקנת חכמים היא אפילו באופן שהזיק בכוונה.

אמנם יש מקום לדחות ראיה זו על פי השיטה מקובצת במסכת בבא קמא דף ל"ב עמוד א' בשם רבינו יהונתן שטעם הפטור ברץ בערב שבת הוא מפני שעל הניזק היה להרחיק את עצמו שהרי ערב שבת בין השמשות הוא זמן שכולם רצים, ובנידון דידן אין טעם זה שייך ולכן צריך להגיע לתקנת חכמים מיוחדת, אולם למעשה נראה שגם כאשר הזיק בכוונה פטור מלשלם וכן מסתבר שטעם התקנה שייך גם במקרה זה וזיל בתר טעמא (ובלא"ה יש חולקים על רבינו יהונתן עיין במרדכי שם פרק המניח רמז לט שמבואר ממנו אחרת בטעם הפטור ולא משום שהניזק היה צריך להרחיק את עצמו ואכמ"ל בכל זה).

ז - עיין שו"ע חו"מ סימן שנ"ט סעיף ב'.

ח - בבא מציעא דף ל' עמוד ב'.

ט - והנה אם מדובר שניפץ שמשת רכב של רכב שאול, אזי לכאורה השואל יהיה חייב לשלם לבעלים על נזק זה, כדין שואל שחייב באונסים, אע"פ שביחס למזיק זה לא נחשב נזק אלא הצלה, מכל מקום נגרם נזק למשאיל, והשואל קיבל עליו אחריות גם על אונסים, אמנם אם מדובר ברכב שכור, יש לעיין האם השוכר יתחייב לשלם נזק זה למשכיר, ושורש השאלה האם יש כאן פשיעה או אונס, ושוכר חייב על פשיעה ופטור על אונסים, ועיין לקמן שכתבתי שגם אם נאמר שאין השכחה מוגדרת כפשיעה מכל מקום אינה מוגדרת כאונס גמור (ושוכר חייב על אונס כעין גניבה).

י - לדיין הרב צבי שפיץ שליט"א, על מסכת בבא קמא סימן מ"ה.

יא - והוסיף לבסס סברה זו על פי דברי התוס' המפורסמים במסכת כתובות דף נ"ו עמוד א' ד"ה 'הרי' שאילולי התורה לא הייתה מחייבת לשלם על נזקין, הסברא לבד לא הייתה מחייבת זאת, ולכן מאחר שסיבת חיוב מזיק לא נובעת מחמת סברה אלא זהו חיוב התורה, לפי זה במקרים שהתורה לא קוראת למעשה שעשה פורץ הדלת שם 'מזיק' אלא 'קיום מצווה', שהוא היה מחויב לעשותו, לפיכך אין מקור לחייב את פורץ הדלת.

יב - עיין שו"ע חו"מ סימן ש"פ.

יג - ויש להוסיף על האמור, דהנה הרכב כעת הוא 'רודף' אחר התינוק להורגו, ואם נזיק את הרכב (ננפץ את החלון) נציל את התינוק, וא"כ כשם שמותר להרוג את האדם הרודף ומצווה קא עביד, כך מותר להרוג את הרכב הרודף (שהרי דין רודף הוא גם בעובר שאינו בר דעת) ומצווה קא עביד ולא יהיה חייב בתשלומין, אולם לאדם הרודף אין בעלים, ולרכב הרודף יש בעלים ומחסרו ממון, אך אם נאמר שהבעלים ששכחו את התינוק ברכב נחשב כפושע, א"כ הוא גרם זאת לעצמו וי"ל, ועיין לקמן האם השכחה נחשבת כפושע או כאונס.

יד - אמנם מה שקשה לי בהאי עניינא הוא מדוע באמת הפועלים עצמם שנשכרו לצורך הצלת הנפשות רשאים לקבל שכר, הרי הם גם כן מצווים על הצלת נפשות 'ולא תעמוד על דם רעך' ואם כן ברגע שנודע להם שפלוני בסכנה, מחויבים הם לעשות כן גם ללא קשר לתשלום, ודוחק להעמיד שמדובר בפועלים גויים, ואולי אין הכי נמי, אלא שמכל מקום אם הם לא מסכימים לעשות זאת בחינם - כל מי שנמצא שם חייב לשכור אותם בכסף וי"ל.

טו - דף ע"ז ע"א.

טז - וידידי הרב נתן שלו שליט"א העיר לי שהניסוח אינו נכון משום שאין פטור של 'מתעסק' בנזקין והרג, וציין ל'רשימות שיעורים' (ר"ד סולובייצ'יק) למסכת בבא קמא דף ל"ב ע"ב, ויש לפלפל בזה ואכמ"ל.

יז - שו"ע חו"מ סימן רצ"א סעיף ז', ועיין שם בנתיבות המשפט ביאורים ס"ק י"ד שחייב מדין מזיק ולא מדין פשיעה של שומר, ובספר אמרי שפר סימן ב"ד חלק עליו.

יח - מקור הסוגיא בגמ' ב"ק דף כ"ו עמוד ב', ונפסקה להלכה בשו"ע חו"מ סימן תכ"א סעיף י', ומש"כ שהוא דומה לאונס כן כתב שם הסמ"ע ס"ק ט"ז, אולם רש"י בסוגיא שם שהשכחה הויא כשוגג ולא כפשיעה, ונפ"מ לנד"ד ששוגג בעי כפרה אבל אונס לא בעי כפרה ועיין לקמן בזה.

יט - עיין דברים דומים בספר אולם המשפט הלכות פיקדון סימן רצ"א ובשו"ת שבות יעקב סימן קמ"ח.

כ - שבועות דף מ"א עמוד ב'.

כא - עיין נמוקי יוסף למסכת בבא קמא דף י' עמוד ב' בדפי הרי"ף בשם הרמ"ה, ונפסק להלכה בשו"ע או"ח סימן ק"ח סעיף ח'.

כב - עיין בבית יוסף סימן ק"ח סעיף ח' שכתב דלא מיקרי מזיד (לעניין זה) אלא כשמבטל את התפילה בשאט נפש בלי שום טירדא (אולם לענ"ד הבית יוסף לא כתב זאת אלא רק משום שבתפילה הרי בתחילת זמן תפילה זכר להתפלל אלא שדחה את הדבר ואמר אתפלל לאחר מכן ולבסוף שכח, שבזה באנו לסוגיית 'אונס ביום אחרון', ולזאת כתב הבית יוסף שלעניין תפילה עם כל זה יש לו תשלומים שסוף סוף לא ביטל את התפילה בשאט נפש, אבל עצם השכחה כאשר לא דחה את הדבר אכן מוגדרת כאונס אם לא באה מחמת עצלות וכדלקמן).

כג - שו"ע או"ח סימן תקכ"ז סעיף ז'.

כד - ס"ק ו'.

כה - עיין תוס' בבא קמא דף כ"ז ע"ב ד"ה 'ושמואל אמר'.

כו - שו"ע חו"מ סימן שע"ח סעיף א'.

כז - אך עיין שעה"צ סימן תמ"ג ס"ק י"ד בשם ספר 'נהר שלום' לגבי שומר פיקדון שהוא חמץ ושכח למכרו בערב פסח לנכרי, שהוא פטור, משום שהוא 'אונס' ומשמע לכאורה שגם בשומר שכר הדין כן אע"פ שהסקנו לעיל ששכחה נחשבת אונס כעין גניבה וצ"ע.

כח - ובעבר לא שמענו על מקרים כגון אלו, אך בעשור האחרון לצערנו הרב כל קיץ יש כמה וכמה מקרים כאלו, חלקם מסתיימים בטוב, וחלקם..., ואולי שינוי צורת וסגנון החיים בדור החדש אשמה בכך (ועיין כעין זה בערוך השולחן או"ח סימן תקכ"ז סעיף י"ח).

כט - עיין בשו"ת מהר"י וויל סימן קכ"ה שגם מי שלא הרג בפועל אלא באה תקלה על ידו יש לו לקבל על עצמו יסורים, ובספרי השו"ת דנו רבות בנידון זה (עיין שו"ת צמח צדק [הקדמון] סימן ו', שו"ת מהרש"ל סימן צ"ו, שו"ת נו"ב או"ח קמא סימן ל"ד, שו"ת חת"ס או"ח סימן קמ"ז, ועיין בשיעורי הגר"א וי"ס שליט"א לפרשת ויגש שנת תשע"ב שמ"מ הוא רק היכא שהיה צד פשיעה בדבר מצד הגורם) ולכן חושבני שבנידון דידן (בפרט לאור הקושי בהגדרת הדברים) ראוי שמי שקרה לו מקרה כזה רח"ל יפנה בשאלה לגדולי הדור, האם ואיך לכפר על כך.

סיפור לשבת

המלכודת שכשלה

לפני כמאה וחמשים שנה, קיבל הגאון רבי שמואל לנדוי נכדו של ה"נודע ביהודה", הזמנה מטעם המושל הרוסי, להתייצב לפניו בארמונו שבעיר הבירה וורשה. כשקיבל הרב את ההזמנה, אחזו פחד ובהלה. הוא ידע היטב, כי מאז כבשו הרוסים את ארץ פולין, קשרו המשכילים עמם קשר ידידות של רשעים ויחד ילחמו כדי לקעקע חלילה את יסודות היהדות והחינוך ברחבי הארץ, אך שם בטחונו בה' שיצילנו מכל רע. כשהגיע היום בו היה עליו להתייצב בפני המלך, נפרד הרב ממשפחתו ונטל עמו את הטלית והתפלין והתכריכים שלו. כשהגיע אל ארמון המלוכה, נדהם לגלות שם שני רבנים נוספים שקיבלו אף הם הזמנה להופיע ביום זה בפני המושל, אך גם שניהם לא ידעו את הסיבה להזמנה הדחופה וליבם ניבא להם רעות.

הזמן התארך ועדיין לא נקראו הרבנים לבוא לפני המושל. מרוב מתח וחרדה, החל רבי שמואל לפסוע בחדר הלוך ושוב ולפתע גילה על אחד המדפים הצדדיים, ספר יהודי. התפלא רבי שמואל ואמר לעצמו: "מה לספר יהודי בארמון של נכרים"? נטל את הספר וגילה, כי לפניו חמש עם פרוש ה"אור החיים" הקדוש. דפדף הרב בספר וגילה, כי באחד הדפים היה קמט קטן בראשו לשם סימן. עיין הרב בדף המסמן, קרא היטב את דברי ה"אור החיים" ומשמים נכנסה בו התבונה להבין את המזימה המתרקמת בארמון נגדם.

נגש רבי שמואל במהירות אל שני הרבנים הנוספים ואמר להם: "בבקשה מכם, הרשו לי לנהל את השיחה עם המושל, ואף אם יראו הדברים תמוהים בעיניכם, אל תאמרו מילה, וה' יהיה בעזרנו". התפלאו הרבנים על בקשתו המוזרה אך הסכימו מפני כבודו. הדלת נפתחה והרבנים הוזמנו אל הטרקלין. בהיכנסם, גילו לחרדתם כמה יהודים משכילים שהקדיחו את תבשילם ולא חדלו להטיל ביהדות רפש ובוץ בעלילות שווא. בין המשכילים שעמדו לפני המלך היה גם יְחֶזְקֵאל הוֹגֶא, בן רבי אברהם המגיד בקוזמיר.

על יחזקאל זה מסופר, כי פעם הביא האב את הבן יחזקאל לפני החוזה מלובלין והוא הביט בו ואמר לאביו: "בנך תכשיט הוא אך הוא זקוק לשמירה מעולה". לימים יצא לתרבות רעה וכולם כינוהו: "חֶצְקֵלֶע שְׁמַדְנִיק" ולבסוף אף התנצר, אך התקיימו בו דבריו של רבי שמחה בונים מפשיסחא: "שום דבר לא יעזור לך, תהיה בן העולם הבא" ובסוף ימיו חי בניו יורק כבעל תשובה גמור.

פנה המושל אל הרבנים ושאל: "האם לומדים אתם היהודים את החומש עם פרושים שונים"? תלו הרבנים את עיניהם ברבי שמואל לנדוי והוא השיב: "אמנם כן, יש לנו את פרוש רש"י וכן פרושים שונים של הראשונים והאחרונים". המשיך המושל ושאל: "האם דבריהם קדושים בעיניכם ומוסכמים באופן ברור"? השיב הרב: "כל דבריהם קדושים, אלא שרק מה שנוגע להלכה אנו מקבלים את דבריהם ללא הרהור. אבל בענייני דרוש ופרושים שונים, הרשות נתונה לכל אחד לדרוש בתורה בדרכים שונות, כי שבעים פנים לתורה".

המושל הקשיב לדברי הרב ברוב קשב, אך המשכילים לא יכלו לעצור בעד כעסם. אחד מהם אץ להביא את החומש עם פרוש ה"אור החיים" שעמד על המדף, פתחו בדף המסומן וביקש מהרב להסביר את הפרוש, אך המושל שיסע את המשכיל ואמר: "הרי שמעת את דברי הרב. יש פרושים שונים ואין כאן אלא רעיון נחמד, אבל אין זה מחייב את כולם". המשכילים נכלמו והרבנים יצאו מנצחים.

רבי שמואל צעד בגאון ואחריו צעדו שני הרבנים כשהם מבולבלים לחלוטין. לאחר שיצאו מן הארמון, הסביר להם רבי שמואל את מה שארע: "ארע כאן נס. המשכילים רצו לגזור שריפה על כל פרושי התורה, מפני שראו את דברי האור החיים הקדוש בחומש במדבר, כי יהודי מטמא לאחר מותו באהל והגוי אינו מטמא, מפני שדומים הם לשני כלים האחד מלא דבש והשני מלא אשפה. כאשר ירוקנו את הכלים, יבואו הזבובים והרמשים אל חבית הדבש ולא אל החבית השנייה, כך יהודי שנפטר באים אליו כל כוחות הטומאה, והגוי שהוא כאשפה לא באים אליו כוחות אלו, לכן הוא לא מטמא באהל".

המשכילים בקשו להטמין לרבנים מלכודת, לאחר שיודו בפה מלא שהפרושים מחייבים אותם וכך יגזרו שריפה על כל הפרושים, אלא שהקב"ה הקדים רפואה למכה והרב גילה את מזימתם וסכלה מבעוד מועד. [גל' ובחרת בחיים]

שביבים / שאול שיף

כך חזרה הפרה לבעליה

מסופר, על הרה"ק רבי משולם פייש מטאהש זצ"ל, שקודם שהתפרסם בצדקותו ותמימותו, היה גר בכפר קטן סמוך ונראה לעיר טשענגער, הרה"צ דשם היה מפורסם לבעל מופת וצדיק גדול, הלא הוא בעל מנוחת אשר זצ"ל, ורבים הלכו לאורו, וגם התמימי דעת הבעלי בתים מהכפרים הסמוכים לעיר, כשהיה להם איזה בקשה הלכו לבעל ה'מנוחת אשר' בבקשתם שיעזור להם.

ויהי היום, לאיש כפרי ותמים נאבדה פרתו, קם ונסע להרה"צ מטשענגער בבקשתו שימצא לו את פרתו הנאבדת. המנוחת אשר שהכיר את גודל צדקתו של הרה"ק מטאהש, וגם ידע מהדחקות הנוראה שהיתה מנת חלקו, רצה לפרסם את שמו וצדקותו שעי"כ ירווח לו מעט ע"י שיבואו אליו להתברך בישועות ונחמות. על כן אמר הרה"צ המנוחת אשר לכפרי התמים שילך אצל 'ר' משולם פייש' הגר שם בכפרו, ושם ימצא את פרתו הנאבדת לו.

הכפרי שלא היה חכם רבה ולא טיפש זוטא, לא הבין כוונת המנוחת אשר, והבין שכפשוטו ומשמעו. כשהגיע הכפרי לביתו לקח תיכף מקל גדול בידו, והלך לביתו של הרה"ק מטאהש ואמר לו בהאי לישנא: הנה עכשיו באתי בחזרה מהרה"צ מטשענגער בבקשתי, ושאמצא את פרתי האובדת, וגילה לי רז זה שאצלכם אמצא את פרתי, ואם כן הוא, שמע נא ר' משולם פייש, מה שאני אומר כעת: (ובשעת אמירתו הרים הכפרי המגושם את מקלו ונטהו נגד הרה"ק מטאהש, ובלשונו הכפרית אמר לו) הנה אם תתנו לי בחזרה את פרתי שגנבתם מאתי אז טוב לך, ובאם לאו אזי עם המקל הזה אשבור לכם את גופכם, כי כעת אני כבר יודע שאתם גנבתם לי את פרתי, שהלא הרה"צ מטשענגער אמר לי, שאצלכם אמצא את פרתי האבודה, וא"כ הברירה כעת בידכם.

הרה"ק מטאהש בתמימותו ובענוותנותו הגדולה, השיב לו ואמר שילך לביתו בשתיקה, והבטיח לו שבודאי בלילה ההוא כבר ימצא את פרתו שתשוב אליו, והכל יבוא על מקומו בשלום. ואכן ע"י זכותו ותפילתו של הרה"ק מטאהש באה פרתו בחזרה עוד בלילה ההוא אל מקומה.

אחר המעשה הזה התפאר הכפרי בפני מכריו, שטוב עשה שנסע להרה"צ מטשענגער. והוסיף ואמר בפשטותו (בטיפשותו): הנה אתם רואים שהרה"צ מטשענגער היה יודע תיכף מי הוא הגנב שגנב את פרתי.

(פאר משולם טאהש עמ' ל)

פגישה בברוד

מבין גאוני הדור המפורסמים נודעו להרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זיע"א הקשרים האמיצים ביותר עם הגאון האדיר רבי שלמה קלוגר זיע"א בעל שאלות ותשובות 'טוב טעם ודעת' ועוד ספרים לרוב, ראש בית דינה ומגידה של ברוד.

בעת ההיא שרוי היה רבי שלמה קלוגר בעיצומן של רדיפות קשות בברוד עירו, ובעקבות הלשנות ורקיחת עלילות על ידי המשכילים המקומיים הוזמן רבי שלמה לחקירות קשות אצל השלטונות, אשר אך בניסי שמים יצא מהן ללא פגע. הצעתם של נכבדים מקהילת ברזאן אשר הובאה לפניו מעוטרת בהסכמתם של כמה מגדולי הדור לקבל על עצמו את משרת הרבנות בעירם, נתקבלה אפוא לפני רבי שלמה כפתח הצלה שנזדמן לו משמים, והוא מיהר להיענות לה בחיוב. כאשר נודע הדבר להרה"ק מפרמישלאן שרבי שלמה נענה בחיוב להצעה וכי יצא לקבל את הרבנות בברזאן, נענה ואמר למקורביו: מאיר רואה כי רבי שלמה הינו מגיד בברוד ולא רב בברזאן!

קבלת הפנים הנלהבת לה זכה רבי שלמה בברזאן הרקיעה עד שחקים. אף הוא עצמו חש היה כמי שבא אל המנוחה ואל הנחלה ותלה תקוות מרובות בעתידו בעיר זו. ברם במוצאי השבת השניה לשהותו בעיר, כאשר יצא ברוב עם לקדש את הלבנה תקפו לפתע את הגאון כאבי ראש עזים, אשר הלכו וגברו מרגע לרגע, עד אשר לא יכול היה עוד עמוד ונפל למשכב. בבוקר הובהלו טובי הרופאים המקומיים אל מיטתו וכולם פה אחד קבעו כי מדובר במחלת טיפוס קשה אשר הסיכויים להינצל הימנה קלושים. תוך זמן קצר איבד הגאון את הכרתו ומוטל היה על ערש דוויו כאבן שאין לה הופכין. חדרה ויגון ירדו על העיר ברזאן ואנשי העיר למגדולם ועד קטנם נאספו לבתי כנסיות ולבתי מדרשות לשפוך שיח ולעורר רחמים על גאון הדור שחלה בעירם. הנהלת הקהילה פתחה את אוצרותיה ושלחה שלוחים להזעיק את גדולי הרופאים במדינה למיטתו של הגאון החולה. השיא בפעולות אלו היה עם הבאתו של גדול הרופאים מלבוב בירת המחוז. יומיים תמימים שהה הרופא אצל מיטת הגאון עד אשר הגיע למסקנה כי בדרך הטבע אין עוד כל תרופה למחלתו. אדהכי והכי הגיעה הבשורה המרה גם לברוד וגם שם נתקבצו יהודי העיר להרעיש שמים וארץ בתפילות לרפואתו של גאון הדור ופוסקו.

ביום העשרים למחלה הודיעו הרופאים ששהו בסמוך למיטתו של הגאון, כי באם ביום זה לא יחול שינוי לטובה הרי שאבדה כל תקווה. המתח והחרדה בברזאן הגיעו לשיאים בל יתוארו. לפתע הופיע פרש יהודי רכוב על סוס בשערי ביתו של הגאון. הוא נכנס לחדרו של הגאון החולה והודיע לבני הבית הנוכחים כי שליח שלוח הוא מאת רבינו הקדוש שבפרימישלאן, וכי מוטל עליו למסור דבר מה באוזנו של הגאון. תשובתם של בני הבית כי הגאון חולה ושרוי בחוסר הכרה לא הפתיעה את השליח כלל, ונראה היה כי המצב ידוע לו לאשורו וכי מצווה ועומד הוא בדיוק כיצד עליו לנהוג.

משהואילו הנוכחים לסור מסביב למיטת החולה ניגש הוא אל המיטה, גחן מעל אוזנו של הגאון ולחש לתוכה את אשר נצטווה מאת הרה"ק מפרמישלאן. ראשית, כי יקבל על עצמו הגאון לעזוב תיכף ומיד את ברזאן ואת רבנותה. ושנית, כי מידת הדין מתוחה עליו בשמים מחמת היד הפתוחה והרחבה שנוהג הוא בהענקת סמיכות לרבנות, הילכך שומה עליו לקבל על עצמו גם זאת, כי מכאן ואילך לא יעניק עוד סמיכה לשום אדם בעולם. מיד כשסיים השליח למסור את דברו, יצא ועלה על סוסו ורכב בחזרה כלעומת שבא.

לא חלפה שעה ולעת המנחה החלו אגלי זיעה ראשונים להופיע על מצחו של הגאון החולה. להתרגשותם של הרופאים לא היה גבול. הוא ניצל לחיים. בישרו ברטט ולא ידעו את נפשם מרוב השתאות. לא מידינו היתה זאת. התוודו הרופאים לפני בני הבית. רק נס משמים היה בעזרו. למחרת עם בוקר פקח הגאון את עיניו והכרתו שבה אליו. לבנו רבי חיים יהודה שניצב בסמוך אליו אמר הגאון: דע לך בני כי בצרה גדולה אני, הנני חולה מסוכן וזקוק לרחמי שמים מרובים כדי להישאר בחיים. עתה הוראתי לדעת כי הרבנות בברזאן איננה בעבורי ולא מאת השם היתה זאת למעני. ובכן הריני נודר ומקבל על עצמי כי כאשר יקימני השם הטוב מחוליי אעזוב מיד את ברזאן ואת רבנותה ואלכה ואשובה לי אל מקומי הראשון בברוד.

גם משנודע לו כי כבר מינו להם בני ברוד רב אחר תחתיו, לא חזר בו הגאון מהחלטתו וגמר אומר לשוב לברוד כתושב מן המנין ללא כל משרה רבנית שהיא. כעבור ימים לא רבים, משרק מסוגל היה לכך, מיהר הגאון לעלות על עגלה ולחזור לצמיתות לברוד, למרות שממעמדו הנשגב כפוסק הדור לא נגרע דבר כשם שלא נגרע מאומה מההערצה שהיתה לבני ברוד כלפיו, הרי שתוארו הרשמי מני אז שוב לא היה ראש בית הדין כי אם המגיד מברוד.

לאחר שובו ברודה, שיגר הגאון איגרת אל לפרימישלאן. לאחר שקראה רבי מאיר נענה ואמר: חתימתו של המגיד מברוד מוצאת חן בעיני עד מאוד. מאיר חפץ אף להיפגש עמו פנים אל פנים. שיגר רבי מאיר איגרת אל הגאון והביע בה את משאלתו זו, ונמנו וגמרו להיוועד יחדו בכפר הסמוך לזלוטשוב. למרות שרחוק היה הכפר מילין הרבה מברוד, ניאות הגאון לצאת לדרך הארוכה כדי להיפגש עם הרה"ק רבי מאיר. כבואו הכפרה שיגר הרבי את משמשו אל בית אכסנייתו של הגאון כדי לשאול לדעתו דעת תורה: מאחר ושניהם אורחים במתא, מי צריך ללכת להקביל את פני רעהו ראשונה. השיב הגאון ואמר, כי לפי ראות עיניו צריך הרבי להקדים להקביל את פניו תחילה. נענה רבי מאיר להוראה ויצא להקביל את פני הגאון באכסנייתו.

***

לאחר שנתיישבו ביקש הרה"ק מפרמישלאן לדעת את מקור פסקו של הגאון בקשר להקדמת קבלת הפנים. השיב הגאון כי למד זאת מפסוק מפורש בתורה, שכך נאמר (שמות יח ז): 'וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה', ופירש רש"י ז"ל: איני יודע מי השתחוה למי, כשהוא אומר איש לרעהו, מי הקרוי איש, זה משה, שנאמר (במדבר יב ג) והאיש משה. הווי אומר כי לא רק שמשה רבינו הקדים לצאת לקראת חותנו, אלא שאף הקדים לשאול בשלומו, ואכן, צריך להבין סיבת הדבר, הלא שניהם אורחים שווים היו במדבר. מסתברא, המשיך הגאון ואמר, כי משה רבינו חשב בדעתו, שהן אמת שגם אני הנני אורח במקום, אולם יתרו בא זה עתה ממסע ארוך ומייגע למן מדיין הרחוקה ועד הלום, מגיע אפוא להקדים לו 'שלום עליכם' ראשונה. אף בנידון דידן סיים הגאון לפני הרה"ק מפרמישלאן: הגם שגם כבוד מעלתכם אינכם אלא אורח במתא, אולם אתם הגעתם הנה מפרמישלאן הקרובה, ואילו אני הרחקתי נדוד מברוד הרחוקה. שורת הדין אפוא להקביל את פני בתחילה.

(ספיר ויהלום פר' יתרו תש"פ - להגה"ח ר' מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

"דאוי לו שיבלע באדמה"

שעת בוקר של יום קייצי בשנת תקנ"ו, בעיר וואשאן שבהונגריה. הילד עמרם רוזנבוים בן השש, בנו של רב הקהילה, פוסע לו בזריזות אל הת"ת המקומי. לפתע, מגיח לו ר־בריון מקומי מסמטה צדדית, ותולש מעליו את הטלית קטן אותו לבש על בגדיו - כמנהג המקום של ילדי ישראל הטהורים. עמרם הקטן החל לבכות בקול מר, ולא הסכים בשום אופן לזוז ממקומו עד שהביאו לו טלית קטן אחר. כשדובבו הסובבים את הילד הרך, שיספר להם מה אירע, נענה ואמר להם כי גוי פלוני, טיפוס מפוקפק שאימתו הייתה מוטלת על הבריות, הוא זה שחטף לו את הטלית קטן שלו. ואז, מתוך אנחת צער, הפטיר הילד ואמר: 'הלוואי וייבלע באדמה!' לא עברו ימים מועטים והקול נשמע בעיר וואשאן, כי אותו גוי מרושע נפל לבור עמוק וכל איבריו התרסקו במיתה משונה! כששאלו את עמרם הקטן: מה ראית לקלל את גוי זה דווקא שיבלע באדמה? נענה ואמר בתום חינני: למדתי באחרונה בחומש, כי קורח לגלג על מצוות ציצית ונבלע באדמה, משכך סבור הייתי כי גם גוי זה שנטפל לציצית שלי ראוי לו שיבלע באדמה.

(הרב ב. חמד - שבת קודש)

השתדלות בלק לקיים זממו

/ הרב שמעון ממן שליט"א

"וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה אשר על הנהר ארץ בני עמו לקרוא לו... (כב, ה) מבאר רבינו אור החיים הקדוש, שהתורה רצתה להראות לנו, עד כמה נזדרז בלק בדבר השליחות אל בלעם, לקלל את בני ישראל. ולכן אמר לשלוחיו לכו אל בלעם בנו של בעור, שלא יתחלף להם באדם אחר ששמו בלעם. וכדי שלא יתעכבו לחזר אחריו ולחפש אותו, ציין להם את שם מקומו דהיינו פתורה. ולחשש אולי יש מקום אחר ששמו פתורה, אמר להם אשר על הנהר. ועוד הודיע להם, כי הארץ ההיא היא ארץ בני עמו. כי לפעמים לא ימצא האיש בביתו, וכיון שהוא יושב בתוך בני עמו, כולם מכירים אותו ואת מקום מושבו.

ואומרו "לקרוא לו" כוונתו לומר שאמר לשלוחיו שתאמרו לבלעם שענין השליחות לקיים את רצוני, אינו להנאתו של בלק, אלא לטובתו והנאתו של בלעם. ובמאמר הזה גם כן נתכוין בלק, למשוך את לב בלעם לעשות את רצונו בלא עיכוב.

ומכאן יש לנו ללמוד, לעניני קיום המצוות ועבודת ה', את הזריזות בדבר קיום המצוות ורצון השי"ת על צד הטוב והמושלם ביותר. ובכלל זה לעשות את כל ההשתדלות, שתתקיים המצוה או המעשה הטוב אשר אנו חפצים לעשות. וכן אם א"א לעשות המצוה אלא ע"י שליח, להורות לו את הדרך אשר יפעל לקיום המצוה באופן המושלם. ושלא יכנס בלבו, שום ספק או אי הבנה באופן עשיית המצוה.

"הנה עם יצא ממצרים, הנה כסה את עין הארץ, והוא יושב ממלי" שואל רבינו, מה נתכוין לומר לו בזה שהעם יצא ממצרים, וכי לא ידע מזה, והרי יציאת מצרים היה ידוע לכל העולם כולו? ומבאר זאת ע"פ אמרם (שמו"ר פ"א) ג' יועצים היו לפרעה כשאמר על ישראל "הבה נתחכמה לו", ואחד מהם הוא בלעם, והוא אשר יעץ עליהם רעה. ובכשפיו העמיד עליהם כישוף, לבל יוכל עבד לברוח ממצרים, והיה מובטח כי לעולם לא יצא עם ישראל ממצרים. ולכן שלח בלק לבלעם לומר לו "הנה עם יצא ממצרים" כלומר הפך הידוע לכל, ובטל כח הכשפים. זאת ועוד "הנה כסה את עין הארץ" נתכוין להראות לו, שלא נתקיים מה שיעץ לפרעה, לענות את בני ישראל ולהרוג את הזכרים שלהם, כדי למעט את בני ישראל. אלא אדרבה היפך דרך הטבע, הלכו ונתרבו בני ישראל עד שכסה את עין הארץ.

וסיים הכתוב "והוא יושב ממלי" כלומר שניכר מתוך מעשיו, שהוא רוצה להוציאני מן המקום הזה ולשכון במקומי. והוצרך לומר זה לבלעם, כדי שלא ליתן לו פתחון פה שא"צ הוא לבוא למקום של בלק, אלא יספיק לבצע את זממו ממקומו של בלעם. לזה הקדים לו כל הנ"ל, להראות לו כי גדול כח בני ישראל נגד כל עצותיו וכשפיו, ואולי יועיל הוא רק אם יבוא כאן למקום של בלק. וכל זה בכלל ההשתדלות של בלק, להביא את בלעם למקומו, כדי שיצליח לקלל את בני ישראל.

רבי אברהם בן מוסא

רבי אברהם בן מוסא [היה רב, פייטן, פוסק ומקובל מרוקאי מהמאה ה-18, שפעל בתטואן ובטוניס] הגיע לעיר תוניס בסביבות שנת תת"פ לבריאת העולם. גירסה נוספת על בריחתו של הרב מהעיר פאס לעיר תוניס, אנו למדים מדבריו של רבי אברהם כלפון בספרו "מעשה צדיקים": מעשה הרב אברהם בן מוסה ז"ל מעיר פאס וסיבת יציאתו, שהייתה אשת המלך יש לה שנאה עם היהודים ותמיד עושה עליהם עלילות ברשע.

מה עשה לה הרב רבי אברהם? עשה לה איזה מעשה שכל מה שתאכל, תריח בו ריח צואה, ונלאו בה הרופאים בכל מיני רפואות ולא הועיל. ואחר כך שלח המלך אל היהודים אם יודעים איזה רפואה, ואמרו לו על רבי אברהם, וקרא אותו ואמר לו: אני מרפא אותה, אבל על מנת שלא תזיק ליהודים, וקיבלה עליה. וכתב לה קמיע ונתרפאה מיד. נתקנאו הגויים ואמרו למלך: מאחר שהוא שריפא אותה, הוא עשה לה כל הצער הזה, ופחד על עצמו שמא יתגלה הדבר, ותהיה בר מינן איזה גזירה על שונאי ישראל, ומיד ברח. ומסופר סיפור נוסף: עוד פעם אחת נכנס לאחת מערי המערב בבורחו, והתארח אצל בעל הבית גביר ועשיר מאוד. לילה אחד באו הגנבים לגנוב ממנו, ודפקו על פתחו לידע אם אנשי הבית ישנים, ובעל הבית הכירם שהם גנבים. בא הגביר לחכם ואמר לו: הגנבים באו לדפוק על פתח הדלת, ובזאת העיר איש אשר ישר בעיניו יעשה כי אין עליהם עול מלכות, ועכשיו נכנסים ולוקחים כל ממוני והורגים אותי, ואין בידי מה לעשות. אמר לו הרב: אל תירא ואל תחת, תביא לי אשישה של מים שרופים (בקבוק ערק) והביא לו ושתה. ואחר שתי שעות חזרו לדפוק על הפתח כבתחילה. ואמר לו: תוסיף לי מים שרופים, ושתה עוד חמש פעמים. ואמר לו הרב, לא תירא, תביא לי מאכל שנאכל ונשתה ולא תירא, וכך היה ולא חזרו עוד.

סיפור פלא נוסף מסופר על הרב: בבואו בפעם הראשונה לעיר תוניס, הלך לחפש דירה להשכרה. לארח ששכר חדר קטן באכסניה פשוטה, פגש אותו יהודי אחד, שאמר לו, הערב נערכת חתונה מפוארת בביתו של אחד העשירים, על כן איעצך אדוני הרב, לך נא לביתו של העשיר בעל השמחה, ושם תפגוש את רבניה ונכבדיה של הקהילה, ותהיה לך הזדמנות נאותה לבוא עמהם בדברים. כשנכנס הרב לאולם השמחה, כיבדוהו בני הבית בכוס

משקה, והוא שמח שבעלי הבית מקבלים אורחים אלו שאינם קוראים בסבר פנים יפות. כעבור זמן קצר, התמלא האולם. בעל הבית אבי הכלה וחותנו עמדו בפתח הבית, לקבל פני האורחים המוזמנים. לאחר מכן, הסתובבו בין השולחנות, כדי לבטא את שמחתם לבואם של האורחים. בהגיעם ליד השולחן שישב הרב, ראו כי הוא לבוש בגדים פשוטים ומאובקים. כעס העשיר על כך, ושאל את חותנו, מי האיש הזה שמבייש את האנשים המסובים לידו, בבגדיו אלה, איני יודע ענה אבי החתן כנראה שהוא אורח עני שנקלע לביתנו. אבי הכלה סובב את פניו לעבר האורחים שהוא חפץ ביקרם. ותוך כדי השמיע קריאות כעס ותרעומת לעבר רבי אברהם בן מוסה. שמע הרב את דברי הביזיון של בעל הבית, ונעלב מזה מאוד. בראותו שהעשיר התרחק מהשולחן שישב לידו. קם ועזב את האולם בחרי אף, ושב לחדרו שבמלון. בעל השמחה אבי הכלה נכנס למטבח להביא משם דבר מאכל לאורחים, והנה בצאתו לכיוון האולם, חש לפתע שהוכה בסנוורים, ואינו יכול לראות כלל. בתחילה חשב כי כיוון שהתרוצץ במשך כל היום, קיבל סחרחורת קלה, וניסה להתאמץ לפקוח את עיניו, אך מאומה לא עזר, עפעפי עיניו נעצמו, כאילו מישהו הדביקם בחוזקה זה לזה. העשיר שהתעוור מיהר לגשת לחכמים שישבו בראש השולחן, וביקש מהם לברך אותו, אך גם זה לא עזר, והוא חש כאבים עזים בשתי עיניו, אמר לו חותנו: לדעתי, נגרם לך כל זה, משום שזלזלת בכבודו של האזרח שהיה לבוש בגדים ישנים, ואולי תלמיד חכם הוא, וקרא עליך לה', לכן עליך לבקש את סליחתו. היה שם אותו איש שפגש את הרב בדרך, והוא שיעץ לו ללכת לסעודת החתונה. בראותו שמחפשים המה את רבי אברהם, שאל אותם: האם מחפשים את החכם האורח, דעו לכם, כי הוא תלמיד חכם גדול, ורק היום הגיע ממרוקו. והוסיף לומר, הוא מתאכסן בחדר אחד באכסניה קרובה. הלך אבי הכלה עם קרוביו לבית המלון. בעל המלון הראם את החדר, ובדופקם בדלתו יצאה אשת הרב ותשאלם: מה רצונכם בשעה מאוחרת כזו! אנו בעלי סעודת החתונה - שם היה הרב ומבקשים לשוחח אתו בעניין חשוב ודחוף - ענו הצובאים על דלת החדר. בתחילה לא רצה הרב לקבל אותם, אך כשאשתו הפצירה בו לשוחח עמהם, הרשה להם להיכנס לחדר. העשיר שנהפך לסגי-נהור, כופף את ראשו ונישק את יד הרב. בעודו נרעש ונרגש, נתן את קולו בבכי, ואמר: חטאתי אדוני הרב, חטאתי עוויתי, פשעתי, יסלח לי כבוד תורתו, חי נפשך!

אילולא זכות אביך שהוא גדול בתורה, והייתה בו נשמה קדושה, לא הייתי סולח לך כלל - השמיע הרב באוזניו דברי כיבושין. יש בך מידת הגאוה, ואתה מכבד רק את אלה הלבושים יפה ועשירים כמוך, ואינך יודע לכבד כל אדם באשר הוא אדם. אם תבטיח לי שמהיום והלאה תכבד את כל בני האדם, עניים כעשירים, פשוטים כמכובדים, אז אתפלל עליך לפקוח עוורים שיפקח את עיניך. הריני מסכים לחזור בתשובה שלימה על ידי כבודו - ענה העשיר, ועיניו זולגות דמעות ללא הפוגות. אקבל על עצמי לכבד את כל הברואים, ואני מבקש מחילה גמורה מכבוד תורתו - סיים בקול תחנונים. אמור "ניחמתי" שלוש פעמים - פקד עליו הרב. לאחר שעשה לו התרה, השמיע באוזניו את האמרה "וסר עוונך וחטאתך תכופר", והעביר את שתי ידיו על שתי עיניו. באותו רגע נפקחו עיניו של העשיר, ושב להיות ככל האדם. הגאון המקובל רבי אברהם בן מוסה נפטר בעיר תוניס, ביום כ"א באדר תס"ג - 1703. רבי רפאל אביש כתב עליו שיר קינה שנחקק על גבי מצבתו, והוא תיאר את אישיותו והשפעתו. קברו נערץ על יהודי תוניס, ופוקדים אותו בזייארא רבתי. בשנת תקס"ו - 1806, חרשו המוסלמים את בית העלמין העתיק בתוניס, אך לא נגעו לרעה בקברו, ובקבריהם של הצדיקים הנודעים בני דורו. זכותם יכן עלינו אמן.

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עריכה גרפית - גיל ויין

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net